

ИКОНА „ХВАЛИТЕ ГОСПОДА“ ИЗ ЦРКВЕНОГ МУЗЕЈА У СКОПЉУ

Међу најзанимљивије иконе нашег каснијег сликарства спада и велика икона „Хвалите господ“ из манастира Св. Арханђела код Кучевишта. Доста оштећена, потамнела и начета црвоточином, икона је недавно пренесена у скопски Црквени музеј. Икона је висока 1,30 м., широка 0,67 м., сликана је на дасци дебелој 0,04 м., која је на полеђини појачана са две пречаге. Златни рељефни оквир, широк око 0.06 м., јако је оштећен на доњој ивици иконе. Сликано поље високо је 1,19 м., широко 0,57 м. Горе, у средини, приказан је Христос у мандорли. Поред Христа и испод њега ређају се водоравне зоне са многобројним фигурама. У тој потпуно једноставној, скоро механички састављеној, композицији испричана је садржина 148-ог, 149-ог и 150-ог псалма (сл. 1).

Почетак 148-ог псалма исписан је црвеним словима на белој траци око мандорле: $\overline{\text{хвалитѣ}} \text{ га } \overline{\text{св}} \text{ нѣк} \cdot \overline{\text{хвалите}} \text{ его } \overline{\text{кв}} \text{ кишини} \cdot \overline{\text{хвалите}} \text{ его } \overline{\text{квси}} \text{ аггли } \text{ его} \cdot \overline{\text{хвалите}} \dots$ текст се завршава шестим стихом 148-ог псалма. У средини овалног поља насликан је Христос као Пантократор који седи на огњеним анђелима „престолима“. Са десне и леве стране поређани су шестокрили серафими. Изнад главе и испод ногу Спаситељевих насликани су симболи јеванђелиста: орао, лав, бик и анђео, сви са ауреолама. Цела сцена замишљена је као опис познатог виђења пророка Исаје (Ис. 6).

У пет појасева који се нижу с обе стране поред Христа илустровани су стихови: „Хвалите га сви анђели његови, хвалите га све војске његове, хвалите га сунче и мјесече, хвалите га све звијезде сјајне!“ У првом и петом појасу поређано је једанаест знакова зодијака са знацима сунца и месеца. Средња три појаса заузимају хорови анђела који су распоређени у три групе, сасвим према чиновима небеске хијерархије Дионисија Ареопagitа: првени анђели, у горњем реду, претстављају „престоле“, херувиме и серафиме; плави анђели испод њих, претстављају: господства, силе и власти. Трећи чин, „начала“, арханђели и анђели насликани су најмногобројнији; анђели, у светлим стихарима, у десној руци држе жезло а у левој круг са уписаним словом Х.¹⁾

Широка првена трака опасује овај горњи део иконе који претставља небо. Око неба са три стране насликан је узан појас воде, као нека река; то су „воде над небесима“. На граници између неба и земље

1) Већ у XV веку занимало је неке љубитеље иконографских детаља „quid significet circularis nubiformis figura in angelorum manibus?“. У грчким и нашим сликарским приручницима овај атрибут анђела има облик обичног круга и назива се печатом; према уобичајеном називу на Западу: *signaculum Dei*. Симеон Солунски описује и тумачи старији облик анђеоског атрибута који је највише личио на мали округли облак. Чувени солунски теолог даје ово објашњење: „circulo denique nebulae quem in manibus ferunt angeli consecratio et sanctificatio Spiritus significatur, in qua confirmati et immutabiles facti sunt providentia Salvatoris. In medio autem circuli videtur hoc signum X inscriptum, quia illo symbolo indicatur Christus. Symeonis Thessalonic. Responsa ad Gabr. Pentapolitanum, Patr. graec. t. 155, 869–870.

уцртана су четири сегмента и у сваком по један анђео с врчем. Први анђео сипа на земљу кишу (даждањ), други снег (снег), трећи град (градњ), четврти огањ; уз његов врч сликар није ништа записао. То је илустрација осмог стиха у коме се спомињу: „огањ и град, снијег и магла...” (сл. 2).

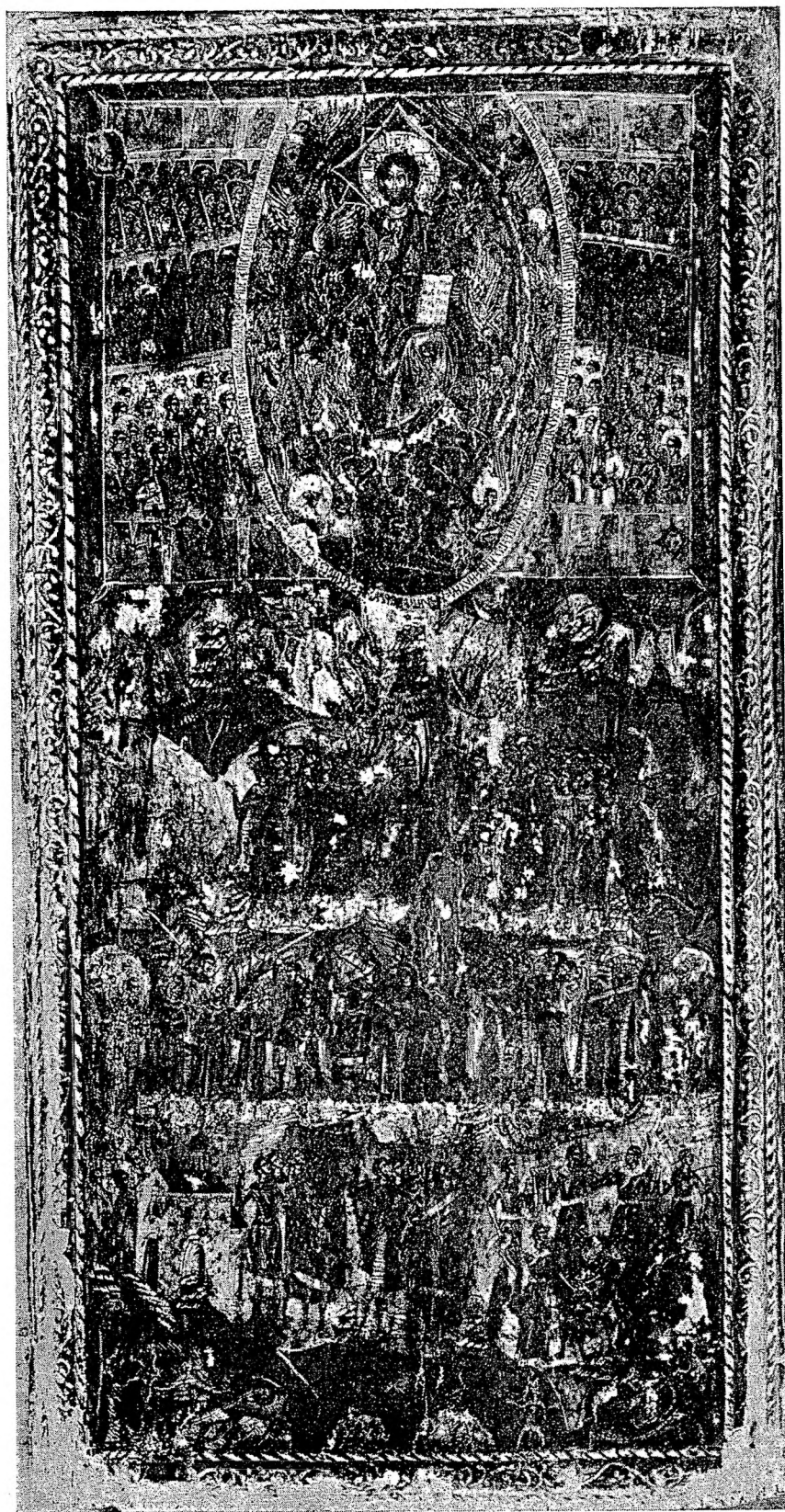
Људи и животиње, монструозна бића и немани насликани су на доњој, већој, половини иконе. Три реда фигура стоје на степени-часто формираном пејсажу. Стрми брежуљци, воде, чудно дрвеће и цвеће, разне боје земљишта и биља дају природи необичан, скоро фантастичан, изглед. И на овом делу иконе сцене се ређају сасвим у складу са текстом псалма. На почетку првог, земаљског, појаса илустрован је девети стих у коме се спомињу „горе и сви хумови, родна дрвета и сви кедрѣ“. Десети стих, који спомиње звери, сликар је нарочито занимљиво приказао. Као репрезентант животиња насликан је слон, а изнад њега неко чудовиште без главе са лицем на прсима, десно изнад слонове главе, види се један кинокефал. „Цареви земаљски и сви народи, кнезови и све судије земаљске“ поређани су у средини; иза њих провирују, у десном углу, једнорог, аждаје и друге фантастичне животиње. У другом земаљском појасу илустрован је 149 псалм. Прво су насликани свеци, према речима из петог стиха „нек се веселе свеци у слави...“, а до њих илустрован је осми стих: „Да свежу цареве њихове у ланце“. Даље се ређају сцене сликане према садржини 150 псалма; оне заузимају претпоследњи и последњи ред. Први стих 150-ог псалма „Хвалите господа у светињи његовој“ насликан је у најнижој зони, у левом углу. Остали простор искоришћен је за илустровање последњих пет стихова. Свирачи и певачи са Давидом и Соломоном скупљени у мање групе побожно дижу главе према Христу у висинама. Девојке у колу, прости свирачи и бубњари, немани из морских дубина и најнезнатније животиње, корњача и јеж, све је изишло из својих станова и скровишта да ода хвалу Богу. Живље се заиста није ни могао илустровати завршни стих: „Све што дише нека хвали Господа“. Штриговски у опису минијатура српског минхенског псалтира истиче да би се циклус илустрација које се односе на 148, 149 и 150 псалм најтачније могао назвати према почетним речима последњег стиха; тако је заиста и у каснијим сликарским приручницима ова композиција и означена као: „всакоє дыханіє“ (то ѡбаа ѡвоѡ).

Тема кучевишке иконе доста је честа у хришћанској уметности. Најстарија илустрација псалма „Хвалите господа“ спомиње се већ у V веку. Историчар Агнелус прича да је равенски бискуп Неон подигао једну трпезарију и да је ту, између осталих слика, била илустрација псалма Хвалите Господа.²⁾ У најстаријим очуваним илустрацијама овог мотива, на пример у илуминираном рукопису млетачког манастира S. Giorgio dei Greci (XI век), види се да је композиција састављена од разноврсних елемената који су употребљавани и за тумачење сцена друге садржине.³⁾ У српској средњовековној уметности сачувала су се два импозантна примера илустрације последњих псалама. У Леснову, на јужном зиду нартекса, налази се потпуно очувани циклус фресака хвалите Господа.⁴⁾ У познатом српском минхенском псалтиру исти су стихови опширно илустровани. Сlike су подељене на мање сцене. Иста

2) Неон је наредио да се слика „Istoria psalmi quam cotidie cantamus, id est „Laudate Dominum de caelis“ una cum cataclismo (M. G. H. SS. rer. Long. et italic. saec. VI—IX p. 292). Jos. Strzygowski, Die Miniaturen des serb. Psalters in München pag. 100. Е. Рѣдинъ, Триклиниѣ базилики Урса вѣ Равеннѣ. Виз. Временникъ, томъ II, 1895, 512-520.

3) N. L. Okunev, Lesnovo, L'art byzantin chez les Slaves II, 254.

4) N. L. Okunev, l. c.

Сл. 1 — Икона „Хвалите Господа“ из Црквеног музеја у Скопљу.

садржина која је обухваћена на кучевишкој икони у једној целини приказана је у српском псалтиру на једанаест минијатура.⁵⁾

Кад су у XV веку мистичне и дидактичне теме у живопису постале нарочито омиљене, мотив „Хвалите Господа“ добио је одређени облик који се у каснијим столећима није много мењао. Н. П. Кондаков проучавајући мистично — дидактичне теме у руском иконопису истакао је, да већина ових композиција теже садржине стоји под јаким утицајем уметности Свете Горе, Србије и осталих балканских земаља. Компликоване композиције мистичне садржине веома су детаљно обрађене у српском сликарству XIV-ог века, у такозваној монашкој школи, која је најизразитије претстављена у лесновском живопису. Због тога чешки историчар уметности Ј. Мисливец (J. Myslivec) сматра да су руске иконе мистичне садржине настале према српским фрескама XIV-ог века.⁶⁾ Исти аутор, говорећи о руским иконама које илуструју литургијне химне, дели их на две групе, на иконе мистичне садржине (Недремано око, Неопалима Купина, илустрације последњих псалама) и на иконе поучне садржине (Вјерују, „Јединородни“ итд.). Илустрације последњих псалама заиста немају неку нарочиту, ширу дидактичну вредност. То су уметнички радови монаха сликани за монахе, теме које могу сликати и разумети они који имају теолошку ерудицију. Садржина слика не тумачи само поједине стихове него се упушта у описивање појединих речи које су често такве да их је тешко сликом претставити. Као типичан пример наводим само један детаљ из Леснова: Седми стих 148-ог псалма. Речи стиха исписане су на фресци у пелини: Хвалите га ѿ змле · змице · и ксе къзны: — по преводу Љ. Даничића: Хвалите Господа на земљи, велике рибе и све бездане. Земља је претстављена као античка Геја, млада девојка, нагих руку, са траком у коси, у рукама држи овални обруч. Сликари није сигуран да ће га публика разумети, због тога уз лик девојке бележи З — да се зна да претставља земљу.⁷⁾ Исто тако и језеро које треба да претставља бездане означено је са: Б (сл. 3).

Сликари кучевишке иконе дао је још детаљније и опширније тумачење завршних псалама. Анализа садржине — и у најширим потезима — показује каквом је педантном теолошком ученошћу наш сликар илустровао и коментирао текст Светог писма. Горњи део иконе који описује уводне стихове 148-ог псалма замишљен је као слика небеске хијерархије. Икона је сликарским елементима, иако на доста једноставан начин, подељена на два контрастна поља. Небо и земља нису подједнако колорисани, димензије небеских и земаљских становника савим су различите. Христос већих размера, украшен великом златном ауреолом, живописан интензивним тамнопрвеним и тамноплавим бојама, јасно се истиче као идејни центар слике. Чете потпуно плавих и потпуно првених анђела, златни нимбови, златне траке на одећи, златни

5) Jos. Strzygowski, o. c. Taf. XLI—XLV; чланак G. Millet-a Byzance et non l'Orient (Revue archéologique, 1908, I, 171—189) полуњава и исправља многе детаље који се односе на схватање Штриговскога о пореклу теме Хвалите Господа.

6) Jos. Myslivec, Liturgické hymny jako náměty ruských ikon. Byzantinoslavica, III, 2 (1931) 462—96.

7) Персонификација земље копирана је очевидно из неког веома старог хеленистичког узора. Обруч у рукама настао је свакако као замена плаштева који често у полукругу лебде изнад античких персонификација (на пр. „ауга“ на фирентинском рељефу са Агае Pacis). Код нас је нарочито у Грачаници лепо очуван оригинални изглед овог хеленистичког мотива у композицији: Премудрост сазда себи храм. Тешко је рећи шта претставља обруч на Лесновској фресци. Мени се чини да су то „реке“ око земље, према 23 псалму: „и посред река (sc. земљу) утврди је“. О Геји у псалтирима cfr. J. Strzygowski, o. c. Taf. XI, 96 и G. Millet у споменутом чланку у Rev. archéol. 1908, I.

Сл. 2 — Горњи део иконе „Хвалите Господа“ из Црквеног музеја у Скопљу.

рефлекси на тканинама показују сав сјај небески. Монашка ученост о приликама на небу илустрована је најживљим бојама. Богатство сликарских детаља сасвим је у складу са богатом теолошком садржином описа. Визија пророка Исаије — Христос на огњеним престолима — илустрована је много опширније него на фрескама и минијатурама XIV-ог и XV-ог века. Чиновни анђела у Леснову нису класификовани; у минхенском псалтиру нису ни сликани са нарочитим атрибутима. Знаци зодијака приказани су у Леснову и на икони скоро подједнако.⁸⁾ Киша, снег, магла град и огањ описани су у Леснову и минхенском псалтиру много једноставније него на кучевишкој икони. Елементи су сликани сами без додавања фигура.

Испод идеализоване визије небеских лепота насликана је земља. На овом делу иконе није употребљена златна боја, сви људски ликови истих су димензија. Групе се ређају у монотоним поворкама, ни једно лице не одликује се неким нарочитим, угледним, положајем у композицији. Земаљске прилике описане су на кучевишкој икони конвенционалним калуђерским песимизмом о тешкоћама живота на овом свету.

8) О зодијаку сfr.: N. L. Okunev, o. c., 254.

Из облака бије киша, град, снег и огањ, из дубина морских наваљују немани. Сви људи који славе Господа као да се обраћају Христу да их избави од земаљских мука, да их заштити од опасности овога света на коме живе чудовишта, безглави људи, страшне животиње, змије и аждаје. У многим појединостима избија наивна склоност сликара да тражи нарочито фантастичне мотиве. Девети и десети стих 148-ог псалма, којима почиње први „земаљски“ појас на икони, илустровани су много опширније него што текст захтева. У десетом стиху спомињу се: „звјери и сва стока, бубине и птице крилате“. Лесновски сликар држао се текста и насликао множину птица, слона, лава, вука, медведа, корњачу, камилу и т.д.; и илустратор минхенског псалтира не удаљује се од Давидових речи, он чак не заборавља да наслика бубину (Strzygowski o. c. Taf. XLV и прва табла у боји). Кучевишки иконописац, међутим, према светогорским илустрацијама псалама XVI-ог века, више се ослања на текстове романа и физиолога. Наказа без главе са лицем на прсима позната је из Псеудо-Калистеновог романа о Александру Великом — она се без икаквог правог разлога појављује на нашој икони испод првог анђела који сипа кишу.⁹⁾ Из фантастичне антропогеографије средњевековних Александрида свакако су и друга два чудовишта на истом делу иконе: наги човек који седи под дрветом и мали кинокефал.¹⁰⁾ Из неког физиолога узете су слике необичних животиња у истом појасу фигура. Као репрезентанти звери појављују се слон и пантер.¹¹⁾ Испод анђела који сипа огањ насликано је неколико једнорога, загонетних животиња физиолога које су сасвим изгубиле особине обичног носорога.¹²⁾ На овим детаљима који немају никакве директне везе са псалмима најбоље се види како је у садржину икона строго теолошке тенденције уметана множина ситница из тадашње учене и забавне литературе. У споменутих примерима види се да су на кучевишку илустрацију псалама утицале Александрида и Физиолог. Можда није случај да се у једном очуваном инвентару неког Задранина, из год. 1389, спомињу: „liber Alexandri paruus in littera sclaua“ и „unus quaternus partim de amore et partim de proprietatibus animalium“.¹³⁾ Занимање за proprietates animalium сасвим је у складу са начином мишљења средњевековног човека; то је, према изразу Θ. И. Буслаева, још „романско“ (у хронолошком смислу) схватање природе које се на православном истоку држало до XVII века.¹⁴⁾ Измешани људи, животиње и немани на нашој икони састављени су у целину која показује сву тешку зависност тадашњег човека од природних сила.

Спекулације православних средњевековних теолога нису се много разликовале од познатих мудровања схоластика у западној Европи. Због тога су вероватно многи и најситнији детаљи, поједине животиње, њихов број и изглед имале неко — према тадашњем схватању — више, симболично, значење.¹⁵⁾

9) И у циклусу фресака „Хвалите Господа“ у Кутлумушу (из год. 1540) насликани су безглаво чудовиште са лицем на прсима и „човек са магарећом главом“ (Strzygowski o. c., 63). Сасвим сличан „морски човек“ са главом на прсима појављује се и на познатом гоблену са сненама из Александриде који се сада чува у Риму (Palazzo Doria); гоблен је рађен у Турнеу (Tournai) око 1455 године.

10) О кинокефалима: cfr. А. Н. Веселовский, Изъ истории романа и повѣсти, С П Б, 1886, 453-476; Н. Л. Окуневъ, Милешево, Byzantinoslavica VII, 1938, 29-30.

11) О пантеру у физиологу: cfr. Н. П. Кондаковъ, Очерки и замѣтки по истории средневѣковаго искусства и культуры, Прага 1929, 156.

12) Једнорог је нарочито познат из романа о Варламу и Јоасафу. Из тог романа доспео је и у минхенски псалтир (J. Strzygowski o. c. 97).

13) Const. Jireček, Eine slavische Alexandergeschichte in Zara. Archiv für slav. Philol., XXV (1903) 157.

14) Н. П. Кондаковъ, Очерки и замѣтки, 165-167.

15) О излишности одгонетања тих детаља у историји уметности cfr. Н. П. Кондаковъ, Русская икона II, 268.

Сл. 3 — Илустрација седмог стиха 148-ог псалма.
Фреска из Леснова.

Мотив Хвалите Господа употребљаван је најчешће за декорисање припрата. Он се појављује код нас у припрати већ у XIV-ом веку, у Леснову.¹⁶⁾ Веома су честе фреске завршних псалама у Светој Гори, Влашкој и Трансилванији.¹⁷⁾ Руске иконе Хвалите Господа настале су под утицајем светогорских и српских узора, то је већ истакао Н. П. Кондаков описујући најстарије руске иконе овог мотива.¹⁸⁾ Тешко је за сада утврдити да ли су заиста српске фреске XIV века утицале на руске иконе XVI-ог и XVII-ог века као што то претпоставља Мисливец.

16) Композиција је копирана са грчког оригинала. То се познаје по делимично грчким сигнатурама. На пример испод облака из ког избија туча стоји: χαλαζ [α] — ἡ χαλαζα. Овај лесновски циклус очувао се као најстарији пример мотива Хвалите Господа у фреско-сликарству. Иначе иконографски детаљи и место на коме се фреске налазе показују да је у овом случају само обновљен традиционални мотив који се од V века слика у припратима. И споменута равенска композиција *Laudate Dominum* налазила се у триклинију Урсове базилике, у простору који је по свом положају и сликаној декорацији одговарао припрати (cfr. Wickhoff, Fr., *Das Speisezimmer des Bischofs Neon von Ravenna*, *Repert für Kunstwiss.* XVII, Н. 1, pag. 16-17; Е. Рѣдинъ, о. с. pag. 520. Рједин за живопис Неонове трпезарије вели да он „соответствует росписи притворовъ храма“).

17) J. Myslivec, *Liturgické hymny...* Byzantinoslavica III, 2 (1931), 462-63; J. D. Stefanescu, *L'illustration des Liturgies dans l'art de Byzance et de l'Orient*, Bruxelles, 1936.

18) Н. П. Кондаковъ, *Русская икона II*, 277.

Композиције литургијских химни на иконама не слажу се увек са композицијама исте садржине на фрескама. Најстарија руска икона Хвалите Господа, из друге половине XVI-ог века, из новгородске цркве Св. Петра и Павла компонована је према сцени која се често употребљавала у XVI-ом веку за илустрације црквених химни. У скоро квадратно поље иконе уписан је повећи круг са Спаситељем, он је смештен нешто више од центра површине, тако да доле остаје узан појас који је попуњен ликовима животиња. Десно и лево од Спаситеља ређају се сасвим кратки фризови фигура. Слеве стране, испод Богородице, анђели народи, судије, деца; с десне стране, испод Св. Јована Претече, анђели, цареви, младићи, деца.¹⁹⁾ И фреска исте садржине у цркви Христова Рођења у Јарославу, из XVII века, личи на споменуту новгородску илустрацију мотива Хвалите Господа. Садржина псалма сасвим је подређена композицији иконе. Кучевишки сликар изабрао је, међутим, композицију која је очевидно копирана са неке минијатуре или са неког пиклуса фресака. Необични формат и велике димензије иконе допуштају претпоставку да је кучевишки иконописац можда сам директно прекопирао какав чувени, сада изгубљени, циклус фресака, или, још пре, да је своју композицију препртао са неке минијатуре.²⁰⁾ Једна доста незнатна погрешка у садржини показује да наш аутор није сам састављао композицију. Место дванаест знакова зодијака на икону је стало свега једанаест, јер је овал са Спаситељем мало шири на десној страни па је у горњем десном углу остало места само за два знака. Аутор оригинала који је био у стању да са највећом педантношћу доведе у склад мноштину ситница сигурно не би учинио такву омашку.²¹⁾ Композиција кучевишке иконе не може се употребити за датирање пошто она очевидно зависи од веома старих узора који су се касније столећима понављали. Поједини детаљи у садржини упућују на Свету Гору. Човек са главом на прсима и остала монструозна бића из романа и физиолога појављују се на светогорским илустрацијама последњих псалама сликаним у XVI-ом и XVII-ом веку. Старије руске иконе овога мотива показују други тип композиције са јаким истакнутим медаљоном у средини. Још необрађене а делимично и непознате српске илустрације црквених песама јасно потврђују претпоставку Н. П. Кондакова да су заиста најстарије руске иконе литургијских химни настале према српским узорцима, иконама и фрескама.²²⁾ Нажалост, у нашем случају, свако упо-

19) Н. П. Кондаковъ, Русская икона, 277, 331. Е. Рѣдинъ, о.с., Виз. Временникъ, II (1895), 516, Таб. IX.

20) Основа композиције највише потсећа на распоред фигура на старијим видним сликама и минијатурама које претстављају Страшни суд, на пример на Страшни суд из ватиканског Козме Индикоплова cfr. Ch. Diehl, Manuel I, 244. Од старијих минијатура које би се могле упоредити са нашом иконом наводим само илустрације Псалтира Хамилтонове збирке у берлинском Kupferstichkabinett-у № 119 (XIII век) fol. 241 r. 241 v. и 242 g.

21) Колико је иначе наш кописта водио рачуна о садржини слике познаје се по натпису око Христа. Исписани текст обухвата тачно оне стихове који су у горњој половини илустрирани и који се односе на небеса, од првог до седмог — са седмим стихом „Хвалите Господа на земљи“ прекида се натпис и почиње опис земаљских прилика.

22) У том погледу нарочито је занимљива химна: „О тебе радујет се...“ у Грачаници, на живопису из год. 1571 и недавно откривена икона истог мотива из Леснова, сликана вероватно око 1626. — Већ кад је овај чланак написан добио сам занимљиви рад А. Грабара о експанзији руског сликарства у XVI и XVII веку (А. Grabar, L'expansion de la peinture russe aux XVI et XVII siècles, Annales de l'Institut Kondakov, Beograd, 1939, 65—93). Угледни историчар уметности у засебном поглављу говори о утицају Русије на српско сликарство (ов. с. pag. 76-79, табле X и XI). Ту се нарочито расправља о грачаничкој фресци са мотивом О тебе радујет се (ѣли сои хѣири) за коју аутор мисли да је настала под директним утицајем руских икона. Међутим споменута, до сада непозната, лесновска икона истог мотива и многи тачно датирани историски подаци сведоче да је јаки руски утицај на српску црквену уметност почео нешто касније, тек средином XVII века.

ређивање са руским иконама исте садржине није могуће, јер кучевишка икона не показује уобичајену композицију која се употребљавала за илустровање химни.

Једино стил и некоји декоративни детаљи пружају доста сигурне податке по којима се може икона датирати. Као главна стилска ознака кучевишке иконе истиче се беспрекорна сликарска обрада детаља. Фигуре су лако цртане, необично су витких пропорција, савршено су моделисане и осенчене тамним тоновима окера. Извесна оштрина у наглим прелазима од светлог у сену и неспособност сликара да престаи живљи покрет нису типичне особине само за ову икону већ за целокупни наш живопис XVI и XVII-ог века. Схематични распоред фигура у композицији сасвим је у складу са сликарским склоностима иконописца који и боје своје палете ређа у тачном ритму непрестано понављајући исте контрасте. Нарочито је за колорит типична позадина у доњим зонама. Површине боја на пејсажу у првој земаљској сцени сасвим су симетрично распоређене: у првом плану бледо-жуто брдо у средини, у другом плану с десна и с лева два тамно-црвена мања брда. Стогине фигура сликане су увек на исти начин; иста боја инкарната, исте физиономије понављају се безброј пута. Чете анђела, царева, народа, кнезова и судија земаљских ређају се као играчке калуђерске сликарске стрпљивости. Монотоност која се примећује на први поглед у композицији понавља се и у сваком детаљу, у сваком гесту насликаних ликова.

Наше сликарство турског периода није још проучено. Зато се ни хронологија радова из тога доба не може тачно одредити. Судећи по светогорским варијантама овога мотива могло би се тврдити да је кучевишка икона настала или последњих деценија XVI-ог или првих година XVII-ог века. По стилским особинама и по релативно добром сликарском квалитету наша икона је најсроднија неким иконама из Пећи, на пример, великој икони Св. Георгија (репродукована у: *Vizantinoslavica V* (1933-34), табла иза стр. 368) и малој икони, са два лица, која је публикована у Годишњаку музеја Ј. Србије I (1937), стр. 126, сл. 34, за коју Л. Мирковић мисли да је можда рад познатог зографа Лонгина.²³⁾ Ни за једну од споменутих икона не би се смело рећи да их је радио кучевишки сликар, но стилске сродности између њих свакако постоје. Могло би се помишљати и на то да је икону радио који од живописца кучевишких фресака из истог доба. Од истовремених старина у близини Кучевишта постоји само један рад који се по једном доста незнатном детаљу може довести у везу са нашом иконом то је јако оштећени део старог иконостаса из цркве Св. Спаса у Скопљу. На скоро сасвим пропалој плочи на којој је претстављено „Недремано око“ оквир је исти као и на нашој икони.²⁴⁾ Исти оквир налази се и на престолним иконама које су некада стајале на иконостасу у цркви Благовештења под Кабларом, из године 1633.²⁵⁾ Од иконостаса у кучевишком манастиру Св. Арханђела сачувао се, колико је мени познато, само један фрагменат: Деисис, сада у Етнографском музеју у Београду (И. бр. 1316). Ова икона не показује неке сличности са нашом и вероватно је од ње нешто старија. Ни добро очувани фрагменат од великог Деисиса са Апостолима из оближње цркве Св. Спаса (раније Св. Богородице) у Кучевишту (сада у Црквеном музеју у Скопљу) не може се довести у

23) Лонгин је иначе радио у Пећи сфр. В. Р. Петковић, Лонгин, српски сликар, Правда, 11-14 април 1936.

24) Фрагменти старог иконостаса из скопског Св. Спаса налазе се сада у Црквеном музеју у Скопљу.

25) И. Покрышкинъ, Православная церковная архитектура XII—XVIII стол. въ нынѣшнемъ Сербскомъ Королевствѣ С. П. Б., 1906, XLIII.

везу са сликаром наше иконе. Према томе најближе паралеле за кучевишку икону Хвалите господа налазимо у радовим иконописаца из Пећи и околине. Хронолошки наша икона припада или генерацији познатог уметника Лонгина, или генерацији првих његових наследника.

Светозар Радојчић

R É S U M É

L'icone „Laudate Dominum“ du Musée d'Eglise de Skoplje

L'icone, de dimension bien grande (1,30 x 0,67), auparavant au monastère de St^t Archange près de Kučevište (aux environs de Skoplje), donne en images les vers 148, 149 et 150 des Psaumes. Le contenu iconographique indique, dans quelques détails, les emprunts de l'art de Mt Athos des XVIe et XVIIe siècles. La composition de l'icone est faite d'après les motifs de la peinture murale monumentale et, en partie, d'après les miniatures. Le format non usité et la disposition très simple des personnages de cette icone ne permet la comparaison avec les illustrations russes des Psaumes de la même époque. D'après le style et quelques détails ornementaux on peut remonter la date de cette icone aux années de passage du XVIe au XVIIe siècle.

Svetozar Radojčić